

OSLAVY VÝROČÍ SLOVENSKÉHO NÁRODNÍHO POVSTÁNÍ V BANSKÉ BYSTRICI V ROCE 2016 JAKO LEGITIMIZAČNÍ NÁSTROJ PŘEDSTAV SLOVENSKÝCH POLITIKŮ*

Vladimír Naxera & Petr Krčál**

Abstract: *Following article aims to provide interpretation of 72nd anniversary celebration of Slovak National Uprising in Banská Bystrica (Slovakia). Our paper stands as a dramaturgical and discursive analysis of this occasion. More specifically, our effort is focused on two main interpretation strains. The first interpretation strain is called “organizational line”. In this argumentation branch, we try to present the result of complex dramaturgical analysis of this occasion and also to provide an example and characteristics of strategies and practices that can be utilized by state apparatuses to create their perception as a guarantee of security of bystanders. In the second one (called “production of discourse”) we try to analyse the processes of (re)production of political discourse related to this public occasion and to Slovak National Uprising. Accordingly to this strain, we also try to identify the main discourse that was produced or reinforced during celebration. Main finding of our paper is based on fact, that public ceremonies can fulfil the role of medium that serve to spreading of actual political discourse, adoration of actual societal normative order and of positive portrait of state apparatuses. Our article thus can be viewed as a contribution to debate concerned with the issues of political discourse reproduces through public spectacles.*

Key words: *dramaturgical analysis, discourse, Slovak National Uprising, Robert Fico, Marian Kotleba, legitimacy of power.*

*Text vznikl v rámci Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace 2016 Katedry politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU.

**PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D. a PhDr. Petr Krčál, Ph.D., Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, vnaxera@kap.zcu.cz a petrkrchal@gmail.com.

1. ÚVODEM

Státní svátky vážící se ke dnům spojeným s významnými historickými událostmi a jejich veřejné oslavy představují důležitý výzkumný terén pro studium současných politických procesů. Neslouží totiž pouze ke vzpomínce na (více či méně slavnou) minulost, ale jsou zásadním mechanismem, který pomáhá udržovat panující politický a normativní řád. „Správný“ výklad historie je totiž pro podpoření současných politických mechanismů důležitý. Vhodná a žádoucí percepce významných historických událostí (jako je v našem případě Slovenské národní povstání, dále v textu jen SNP) plní v národní mytologii důležitou roli tím, že utváří a reifikuje specifické kulturní představy, čímž posiluje existující politický řád, protože ten je upevňován právě odkazy na vhodně uspořádanou minulost, což potřebuje každá ideologie (ergo základ politického řádu) k tomu, aby vypadala přirozeně (srov. Erikson 2007, 43; Eagleton 2007). „*Všetchny národní historie, jakkoli se zdánlivě odehrávají v minulosti, se de facto týkají hlavně přítomnosti a vnímají minulost skrze prizma interpretací, jež vyžaduje současná doba*“ (Košťálová 2012, 63). Vhodně uchopená a interpretovaná historie se tedy dá využít pro legitimizaci kroků současných politických představitelů (Randák 2008, 14), kteří mohou svoji snahu zaštitit právě odkazem slavné historie. A jelikož jdou dějinné události interpretovat různě, je možné jimi legitimizovat často zcela protichůdné politické požadavky, k čemuž se ostatně dostaneme i v tomto textu.

Jednou z významných událostí slovenské národní historie a mytologie je beze sporu SNP, které má nezastupitelné místo ve veřejné debatě a význam pro aktuálně platný politický řád (např. Miháliková 2005). SNP a jeho oslavy sehrávají důležitou roli při symbolickém potvrzování slovenské státnosti tím, že odkazují k minulým úspěchům. Je tedy možné přiklonit se k argumentaci Ernesta Gellnera (2001 a 2003) týkající se toho, že státy a národy do velké míry uměle (re)konstruují svoji minulost, vyzdvihují potenciální úspěchy a snaží se navodit zdání starobylosti a slavné národní historie.

Neméně důležité než události samotné jsou pro panující politický řád i jejich současné oslavy. Před několika lety v jednom rozhovoru slovenský premiér Robert Fico konstatoval, že on (a další političtí představitelé) se snaží svojí účastí na veřejných událostech dát najevo svůj vztah ke slovenské historii, čímž zároveň definoval linii, na které se členové politické reprezentace budou aktivizovat v procesu připomínání a kanonizování vybraných částí dějin, například přítomností na veřejných událostech, jež se k těmto částem dějin vztahují (Michela 2008, 8). A Fico se opravdu pravidelně účastní celé plejády veřejných událostí, které se váží k různým aspektům slovenské historie – ať už jde o vztah k Maďarům (Krčál a Naxera 2011; Lupták 2008), původ slovenské státnosti nebo odkaz válečného státu a SNP. To vše se samozřejmě může také promítat do formování kolektivních identit postkomunistického Slovenska (srov. Burzová 2014).

Cílem tohoto textu je komplexní dramaturgická analýza oslav 72. výročí SNP konaných 29. srpna 2016 v Banské Bystrici, která byla centrem povstání, sídlí zde Muzeum SNP a rozsáhlé celodenní oslavy se zde konají pravidelně každý rok, přičemž kulturní program spojený s oslavami často přesahuje i do dalších dnů. Data pro analýzu byla zkonstruována v rámci polozúčastněného pozorování těchto

oslav. Naše analýza sleduje dvě linie. Tou první je linie, kterou označujeme jako organizační, a teoreticko-metodologickým nástrojem pro její provedení bude dramaturgická analýza E. Goffmana. V rámci této linie se zaměříme na takové věci, jako je technická organizace akce, její bezpečnostní zajištění, formální stránka vystoupení řečníků a pietního aktu nebo samotný výběr řečníků, jenž je na jedné straně odrazem jejich politického kapitálu, který mohou zároveň svojí přítomností na takovéto akci zvýšit atd. Druhou linii můžeme označit jako diskurzivní produkci a v jejím rámci se zaměříme na to, k (re)produkci jakých diskurzů a legitimizaci jakých požadavků využívali jednotliví řečníci odkazu SNP, zaměříme se tedy na obsah jejich vystoupení.¹

Než přejdeme k oběma sledovaným liniím, považujeme za vhodné představit dramaturgický aparát Ervinga Goffmana, který pro svoji analýzu využijeme.

2. DRAMATURGICKÝ RÁMEC ERVINGA GOFFMANA²

Optikou dramaturgické analýzy je možné nahlížet chování jedinců a jejich prezentace na veřejných událostech jako na pečlivě připravená a naplánovaná divadelní představení. V jejich rámci se aktéři snaží o to, aby navodili a udrželi jimi požadované situační definice, a k podpoření jejich snahy volí symbolické prostředí, datum a kulisy (srov. Goffman 1999).

Při využívání tohoto metodologického rámce je vhodné vycházet z trojí dichotomizace analyzované události. První z nich je rozdělení aktérů přítomných na veřejné události na přihlízející a účinkující. Každá z těchto skupin musí určitým způsobem regulovat své jednání a vychází z odlišných imperativů. Zejména účinkující usilují o nastolení a udržení situační definice, a aby tohoto cíle dosáhli, je nezbytné, aby postupovali podle předem daných schémat a dodržovali dramaturgickou ukázněnost a vzájemnou loajalitu. S ohledem na skutečnost, že obě skupiny jednájí podle odlišných regulativů, hovoří Goffman (1966 a 1986) o tom, že si každá ze zúčastněných stran může utvořit a prosazovat svoji vlastní situační definici. V našem případě se skupina účinkujících skládá z přítomných politických aktérů, kteří se snažili (re)produkovat jimi požadovaný politický diskurz. V případě týmových prezentací je klíčové to, že všichni členové týmu musí dodržovat předem daná schémata a musí si dávat pozor na to, aby nepodali takový výkon, který by měl negativní (případně destruktivní) dopad na předkládanou definici situace (viz Goffman 1999).

Druhou dichotomizací, již je nutné brát na analyzované události v potaz, je rozdělení sebe prezentací aktérů do dvou hlavních prostorů, které jsou podle Goffmana (1999: 108) vnímány jako místa „*do určitého stupně ohraničené bariérami vnímání*“. Ty jsou v souladu s dramaturgickou analýzou označovány jako jeviště (*front region*) a jako zákulisí (*back region*). Jeviště označuje místa, ze kterých probíhá interakce účinkujících směrem k přihlízejícím. Snahou účinkujících je

¹Diskurzy, se kterými pracujeme, se vztahují k letošnímu ročníku oslav, byť mají širší ukotvení v celospolečenských interpretacích SNP. Jejich výzkum však není cílem našeho textu, téma bylo ostatně zpracováno v dílech řady zejména slovenských autorů (A. Findor, B. Láštiová nebo J. Jablonický).

²Tato pasáž byla již v pozměněné podobě publikována dříve (Krčál a Naxera 2015 nebo Naxera a Krčál 2016a).

navodit zdání toho, že jejich představení naplňuje a zachovává určité normy. Na jevišti se odehrává představení mající za úkol předložit a upevnit požadovanou situační definici a (re)produkovat určitý diskurz a k tomuto představení se pojí určité časové a prostorové limity. Důležitá je také skutečnost, že jeviště disponuje jedním ohniskem vizuální pozornosti (viz Goffman 1999). Zákulisí slouží k tomu, aby se zde aktéři připravovali na odehrávání svých rolí na jevišti. Z tohoto důvodu by měl být popisovaný prostor vyčleněn ze zorného pole publika (Goffman 1999, 114). Pro účastníky veřejné události představuje zákulisí často prostor, kde se scházejí před samotným začátkem veřejné akce, a často zanikne ve chvíli, kdy analyzovaná událost začne a celá se následně přetransformuje v jeviště.

Třetí dichotomizace vychází z dělení samotných událostí, které v rámci akce probíhají. Konkrétně je lze dělit na události hlavní a podružné. Cílem hlavních událostí je předkládání situačních definic. Oproti tomu podružné události slouží jako podpůrné akty k napomáhání předkládání těchto definic a jejich organizační logika podléhá událostem hlavním (viz Branaman a Lemert eds. 1997).

K využívání tohoto metodologického nástroje se váží i epistemologické a technické limity, na které chceme stručně poukázat. Technický limit může spočívat ve finanční a organizační náročnosti tohoto přístupu, jelikož je vhodné (a hraničící s nutností), aby na pozorované akci bylo přítomné větší množství pozorovatelů. Takovýmto pozorováním poté bývá vyprodukována značně rozsáhlá sada dat s různou relevancí, které je v rámci vlastní analýzy třeba podrobit selekci a zpracování, což zároveň vytváří první epistemologický problém. Řada dat totiž může nabývat zdání značné relevance a přínosu v kontextu sledované akce, ale v rámci širšího sociálního a politického kontextu se ukazuje jako irelevantní nebo triviální. Z pohledu dramaturgické analýzy je dále velmi obtížné rozlišit, zda na veřejné události docházelo k produkci diskurzivní linie, nebo zda zde byl pouze reprodukován a stvrzován diskurz, který si „účastníci již přinesli“. S tímto zároveň souvisí další limit, totiž otázka toho, zda herci opravdu usilují o produkci nového diskurzu nebo zda je jejich vystoupení možné vnímat jako sémantické konstrukce, kterými herci sami sebe spojují s určitými interpretacemi minulosti, čímž ospravedlňují svojí přítomnost na oslavách, čímž úplně ztělesňují ideu „herce“. Je také možné poukázat na Gouldnerovu kritiku námi zvoleného přístupu. Tato kritika cílí na to, že se jedná o velmi utilitaristický přístup, který je možné uplatnit na analýzu širokého spektra forem jednání. Tematická „rozkročenost“ tohoto přístupu pak logicky vede k tomu, že může svádět výzkumníky k interpretaci jimi pozorovaných událostí v podobně tematicky širokém okruhu (viz Gouldner 1970).

3. ORGANIZAČNÍ LINIE OSLAV – DRAMATURGICKÁ ANALÝZA

Po stručném představení námi využívaného metodologického rámce se nyní přesuneme k první ze sledovaných linií, kterou označujeme jako organizační. Tu lze uvodit tím, že letošní oslavy (i s ohledem na účast slovenských ústavních špiček a na počet přihlížejících diváků) podléhaly poměrně výrazným bezpečnostním opatřením.³ U vstupu do areálu památníku, kde se odehrávala oslavná ceremonie,

³Byť oslavy 70. výročí v roce 2014 byly vzhledem k řadě zahraničních ústavních činitelů z bezpečnostního hlediska ještě zajímavější.

byly nainstalovány bezpečnostní rámy, jimiž museli všichni diváci projít, což logicky vedlo k tomu, že se před vstupem do areálu oslav tvořily dlouhé fronty. Jeden z přítomných policistů reagoval na dotaz návštěvníků, proč jsou letos taková opatření, tím, že „*při těchto Mohamedánech člověk nikdy neví*“. Zpřísněná bezpečnostní opatření je tedy možné interpretovat v linii toho, že díky morální panice (srov. Cohen 2011) navázané na problematiku terorismu akcentovaly státní aparáty potřebu garantovat bezpečnost diváků (ale zejména herců, viz níže). Tímto krokem tak mohly oslavy SNP z organizačního hlediska přispívat k posilování obrazu slovenských státních aparátů jakožto garantů bezpečnosti, jelikož je od nich ze strany společnosti očekáváno to, že budou členy společnosti bránit před zdroji strachu a morální paniky (srov. Altheide 2002; Lasicová a Ušiak 2012).⁴ Pokud ale odhlédneme od formálních bezpečnostních procedur, můžeme hovořit o tom, že zajišťování bezpečnosti události probíhalo primárně v symbolické rovině s cílem vyslat signál, že státní aparáty na této akci věnují maximální úsilí zajištění bezpečnosti. Na jednu stranu zde byly umístěny bezpečnostní rámy a psi vycvičení na vyhledávání výbušnin, na druhou stranu ale ve vstupním prostoru mezi bezpečnostními rámy mohli procházet bez nějaké větší kontroly veteráni, rodiny s dětmi, známí a kamarádi pořadatelů a důchodci. V kritické interpretační linii týkající se organizačního pohledu můžeme hovořit o symbolickém zajišťování bezpečnosti (srov. Jeffries 2014), což můžeme ještě ilustrovat tím, že ve chvíli, kdy skončila politická část oslav a projevy přítomných politiků, na něž navázal kulturní program akce, rozebrala ostraha detekční rámy a přestala sledovat, kdo na akci přichází. Z tohoto pohledu tak lze konstatovat, že bezpečnostní opatření sloužila primárně hercům, nikoliv publiku, což ovšem bývá poměrně běžné a vychází to z logiky zajištění bezpečnosti ústavních činitelů.

V této linii analýzy se můžeme přesunout k tomu, jak vlastně vypadal „nástup herců na scénu“ – v tomto případě tedy ke stručné interpretaci příjezdu politiků. Tuto parciální událost lze pohledem dramaturgické analýzy nahlížet jako zinscenované divadelní představení sloužící k (re)produkci statusových symbolů přijíždějících politiků, přičemž zde byla jasně patrná dichotomizace účastníků. Na jedné straně již zmínění herci – tedy politici vystupující z automobilů a přesunující se do zákulisí, na straně druhé publikum – přítomní diváci vítající herce potleskem a přítomné mediální týmy zprostředkovávající toto představení širšímu obecnstvu. Před příjezdem herců se utvořil dav vítajících diváků, který se postupem času zvětšoval. Největší potlesk při příjezdu sklidili prezident Andrej Kiska a premiér Robert Fico, kteří zároveň přijeli v největším doprovodu policistů, a při jejich výstupu zaujala ochranka strategicky výhodnější pozice, než při nástupu dalších politických herců. Teatrální příjezd a následné projevy je možné nahlížet tak, že přítomní političtí herci byli dramaturgií události transformováni do role celebrit, politických hrdinů, což mělo samozřejmě vliv na (re)produkci jejich společenských statusů (srov. Silver 2011), což je vzhledem k jejich pozici ústavních činitelů takřka přirozené během jakýchkoli oslav, kterých se účastní.

Na oslavách SNP jsme kromě přítomných politických herců vystupujících na jevišti s proslovy zaznamenali ještě další skupinu politických herců, která se snažila navodit svoji vlastní situační definici. Jednalo se o členy Komunistické strany

⁴Ta je produkována primárně mediálním a politickým diskurzem.

Slovenska, kteří na sledované události odehrávali narativum toho, že SNP tvořilo předobraz událostí roku 1948 (srov. Mannová 2008) a vymezovali se proti politice NATO (transparenty typu „*NATO je válka*“, „*Chceme žít v míru*“, „*Chceme mír*“). Tato skupina ale nijak výrazně symbolicky nenarušovala dramaturgii akce, naopak při odehrávání partu Roberta Fica ho symbolicky podporovala potleskem, zejména v pasážích projevu, kdy Fico adoroval roli Rudé armády při osvobození Slovenska a kdy varoval před vykreslováním současného Ruska jako nepřítele (viz dále).

Před samotným začátkem politické části oslav proběhla pietní akce, kterou zahájil přelet vojenské stíhačky nad areálem památníku. Pietní akt zahájili veteráni SNP, kteří jako první položili věnce u památníku.⁵ Po válečných veteránech položili věnce prezident Andrej Kiska, předseda Národní rady SR Andrej Danko a (blíže nejménovaní) poslanci, následováni premiérem Robertem Ficem a ministry kabinetu. Toto dramaturgické řazení pořadí „věncokladců“ mohlo opět vést ke stvrzování jejich symbolických statusů a jejich pasování do role politických celebrit (srov. Silver 2011). Zajímavou roli rekvizity zde plnil také bývalý slovenský prezident Ivan Gašparovič, který se kladení věnců také zúčastnil. Po Gašparovičovi začaly klást k památníku věnce zahraniční delegace, z nichž jako první vystoupil rumunský ministr obrany (v rámci oslav SNP byl několikrát akcentován fakt, že kromě Rudé armády to byla právě rumunská armáda, která sehrála důležitou roli při osvobození Slovenska) doprovázený ministrem obrany Slovenska. Poté pokládala věnec delegace Evropské unie, jejíž participace byla z řad publika narušována občasnými výkřiky („*Fuj*“), což lze interpretovat v linii spíše proruského zaměření dominantního herce oslav SNP Roberta Fica a značného počtu jeho stoupenců v řadách diváků (viz dále).⁶ Na evropskou delegaci navázali zástupci různých vojenských svazů a svazů bojovníků za svobodu a proti fašismu, zástupci krajů (bez účasti Mariana Kotleby, jehož absence je na jedné straně politickým „trucaktem“ a na druhé straně neunikla ironizování ze strany některých politických herců, k čemuž se dostaneme) a zástupci měst.

Pietní akt zakončila státní hymna Slovenské republiky, která zároveň zahájila politickou část oslav složenou z proslovů. Moderátor slavností před tím, než dal slovo politickým hercům, rámoval SNP jako „jeden z největších milníků [slovenských] dějin“ a označil jej za událost, kdy se „hrdinové postavili zlu“. Takovéto rámování události mohlo opět vést ke zvyšování statusu přítomných politických herců, jelikož ti toho mohli využít a svojí účastí se tak v očích veřejnosti přetransformovat na novodobé hrdiny (viz Silver 2011), byť v jiném kontextu než v jakém

⁵Zde můžeme udělat poznámku k prostorovému rozdělení místa konání této akce. Hlavním jevištěm bylo zejména kryté pódium. Druhé jeviště bylo ve dvoře Muzea SNP, kde probíhalo kladení věnců, které bylo přenášeno na velkoplošnou obrazovku na podiu. Zákulisí tvořil ohraničený prostor za pódium. S kladením věnců souvisela ještě jedna specifická oblast. Tou byl prostor nacházející se bokem od pódia, ve kterém byly přichystané věnce a při začátku pietního aktu se v něm shromáždili „věncokladci“. V tomto prostoru, ač byl ze strany diváků dobře viditelný, probíhalo uvolněné chování typické pro zákulisí. V okamžiku, kdy měly jednotlivé delegace přijít na řadu, se účastníci „přepnuli“ do ceremoniálního „modu“. Toto zákulisí tak postupně zaniklo a přetvořilo se v další jeviště.

⁶I když, jak ukážeme později, linií výkladů bylo více, na což publikum reagovalo různě. To se projevilo například tím, že část publika tleskala Ficovu proruskému projevu, část zase proevropským projevům dalších řečníků. Tento „dramaturgický nesoulad“ účinkujících je reálně porušením výše zmíněného Goffmanova konceptu týmové loajality.

se hovoří např. o „hrdinech povstání“. Kromě toho mohlo také toto rámování akce vyzdvihovat relevanci diskurzů (re)produkovaných projevy politiků. Před tím, než se blíže zaměříme na linii diskurzivní produkce oslav SNP, je ještě vhodné poukázat na to, že ve chvíli, kdy skončil projev Roberta Fica (hovořil jako čtvrtý v pořadí), se začala značná část diváků přesouvat k doprovodným událostem (expozice Slovenské armády, stánky s občerstvením apod.) a byly zahájeny dynamické ukázky bojové techniky, které svým hlukem poměrně značně narušovaly stále probíhající projevy. Z dramaturgie události je tedy patrné, že první čtyři projevy (ředitele Muzea SNP, Andreje Kisky, Andreje Danko a Roberta Fica) byly rámovány jako stěžejní, proto nebyly rušeny ze strany doprovodných událostí. Následující proslovy už tak vnímány nebyly, jelikož byly narušovány výše zmíněnými dynamickými ukázkami. Obdobně je nahlíželi i diváci, jelikož po projevu Roberta Fica se začali přesouvat do dalších částí prostoru, ve kterém se odehrávala sledovaná událost.

4. LINIE DISKURZIVNÍ PRODUKCE – ANALÝZA PROJEVŮ

Po představení linie organizační se nyní zaměříme na linii diskurzivní produkce. V rámci jednotlivých proslovů zdůrazníme to, jakým způsobem jednotliví aktéři interpretují odkaz SNP (a s tím související odkaz existence Slovenského státu v době druhé světové války). Jako první vystoupil ředitel Muzea SNP, který je každoročním pořadatelem a hostitelem oslav. Již první slova jeho vystoupení jsme shledali jako analyticky relevantní, jelikož se jako k prvním obrátil k účastníkům povstání, což na takových akcích nebývá úplně samozřejmé. Příkladem mohou být každoroční plzeňské Slavnosti svobody, které se sice zaštiťují vyjádřením poklony americkým veteránům, kteří osvobodili Plzeň, ale reálně veteráni při těchto oslavách slouží spíše jako rekvizity, jejichž prostřednictvím jednotliví političtí aktéři legitimizují svoje požadavky (srov. Krčál a Naxera 2015). Banskobystrická akce se v mnoha ohledech na veterány obracela cíleněji, což bylo patrné i z toho, v jakém pořadí hostitel přivítal návštěvníky, když zdůraznil, že sice nedodrží protokol, když jako první přivítá je a nikoli ústavní činitele, protože veterány považuje za nejdůležitější návštěvníky.⁷ Kromě nejvyšších ústavních činitelů dále přivítal jmenovitě bývalého prezidenta Gašparoviče, který započal s tradicí přítomnosti prezidenta na těchto oslavách. Nakonec po řadě dalších představitelů přivítal i „zástupce banskobystrického kraje“ s dodatkem, že „[p]roč tu není pan župan, to asi vysvětlovať nemusím, ale neodpustím si tu poznámku“, na což publikum reagovalo potleskem. Ostatně symbolické vymezování se vůči extremistovi Marianu Kotlebovi (srov. Maškarinec a Bláha 2016), který stojí v čele kraje, spojovalo většinu pronesených proslovů. Negativní vnímání toho, jak Kotleba interpretuje SNP, je patrné i v tom, že se proti jeho interpretaci utvořil specifický obranný diskurz SNP (srov. Naxera a Krčál 2016b), který se snaží o marginalizaci Kotlebových názorů a o obranu oficiálního narativa SNP.⁸ V úplném závěru svého

⁷Výše zmíněné kladení věnců veterány jako prvními před ústavními činiteli probíhá od té doby, co se Muzeum SNP inspirovalo podobným jevem v rámci oslav výročí Varšavského povstání. Cílem je zdůraznění priority veteránů před účastníky se politiky.

⁸V řadě proslovů, které zazněly, nebyl Kotleba zmíněn přímo, ale v určitých narážkách, jak ostatně v citacích z proslovů zmiňujeme. Je přitom dost možné, že narážky nebyly mířeny pouze na Kotlebu, jelikož extremistických politiků zpochybňujících SNP a oslavujících Slovenský stát

proslovu poděkoval ředitel muzea premiérovi Ficovi za příslib, že vláda uvolní finance na modernizaci muzea tak, aby mohla být při 75. výročí otevřená zcela nová expozice. Z (re)produkce určitého diskurzu se nám jako nejvíce relevantní a signifikantní jevila v rámci ředitelovy řeči výše uvedená zmínka o Kotlebovi.

Jako druhý vystoupil prezident Andrej Kiska. Ačkoli jeho proslov obsahoval několik oslavných frází vůči SNP (například „*Účastníci povstání navzdory vojenské porážce ve svém boji o charakter Slovenska zvítězili*“), které byly téměř v doslovném znění pronesené na předchozím ročníku (srov. Naxera a Krčál 2016b), našli bychom i řadu rozdílů. Tím největším byla zmínka o Slovenském státu existujícím v době druhé světové války. Ve svém loňském projevu prezident Kiska stejně jako další řečníci na existenci tohoto útvaru a slovenské spojení s Německem jakoby zapomněli, v letošním projevu jeho existenci implicitně zmínil v negativním duchu: „*Události Slovenského národního povstání vrátily Slovensku čest [. . .] Je třeba hovořit o povstání vůči zlu – nacismu a fašismu zvenku, ale i vůči slovenskému režimu.*“ V podobném duchu se letos vyjadřovali i další řečníci. Kiska dále uvedl, že SNP je jedním z kořenů současného slovenského státu a slovenské demokracie⁹ – demokracie je přitom hodnotou celé Evropy. „*Díky povstání zde můžeme stát jako hrdí občané republiky a svobodní Evropané.*“ Rétorický příklon k Evropě, potažmo EU, a to, že díky SNP se Slovensko Evropě přiblížilo, bylo dalším spojujícím bodem řady proslovů v rámci tohoto ročníku slavností, přičemž zásadní výjimku představoval pouze Robert Fico (srov. níže). Kiska dále pokračoval v hledání paralel z doby povstání a ze současnosti: účastníci povstání překonali politické, ideologické a náboženské rozepře a shodli se na tom, že svoboda a rasová a náboženská rovnost jsou nejdůležitějšími hodnotami. Tyto hodnoty podle Kisky platí i v současné slovenské společnosti a je důležité je aktivně bránit. Nelze se hlásit k odkazu SNP a zároveň být tolerantní vůči názoru, že SNP byl černý bod slovenských dějin, což můžeme považovat za jasné vymezení se vůči Kotlebově vnímání SNP a Slovenského státu (Naxera a Krčál 2016b). V současné době nelze tolerovat neonacismus, xenofobii a nenávisť, nelze dělat s jejich nositeli kompromisy. Jejich tolerování označil nikoli za „*vzdor národa, ale [za] hanbu člověka*“. Nelze na jedné straně slavit povstání proti fašismu a na straně druhé současné fašisty tolerovat. Tuto linii projevu tak můžeme interpretovat jako vymezení se proti Marianu Kotlebovi, nejenom proti jeho interpretaci SNP, ale i proti extremistickému populismu (viz hlídky kotlebovských naci(onali)stů ve vlcích apod.) a jeho volebnímu úspěchu ve volbách do Národní rady SR v letošním roce.

Dalším řečníkem byl Andrej Danko, předseda Národní rady SR zvolený za nacionalistickou Slovenskou národní stranu, v jejímž čele vystřídal Jána Slotu. Danko v úvodu konstatoval, že jej mrzí, že historický odkaz SNP rozděluje současnou slovenskou společnost: „*Historie nás má poučit, nikoli rozdělit.*“ Danko postavil úvod svého projevu na tezi, která je pevně zakořeněná ve slovenském politickém diskurzu (Lupták 2008), že národ Slováků po staletí bojoval za svůj stát. Když tento stát v době druhé světové války vznikl, srdce Slovákům řeklo, že sice dosáhli

existující v době druhé světové války je více. V lokálním kontextu Banské Bystrice, se kterou je osoba Kotleby spojená, se však tato interpretace výborně nabízí.

⁹To ukazuje, že současný dominantní diskurz interpretuje význam SNP pro následný vývoj zcela odlišně od diskurzu, který byl ražen po roce 1948 – podle něj bylo SNP naopak předobrazem únorových událostí 1948 (Mannová 2008).

vlastní státnosti, ale tato státnost není v pořádku – srdce tedy dalo impuls k propuknutí SNP. Stejně jako byl v době povstání rozum řízen srdcem, má jím být řízen i dnes. Je třeba hájit odkaz bojovníků v povstání, kteří ukázali světu, že Slováci nejsou xenofobové, nejsou zlí a mají srdce – i dnes je třeba ukázat světu srdce a to, že Slováci dokáží přivítat příslušníky jiných národů s pohostinností a otevřenou náručí. Dále Danko označil Slovensko za pevnou součást (dokonce „srdce“) Evropy a Evropské unie a konstatoval, že je hrdý na to, že je členem vlády evropského státu, za kterou se nemusí stydět, za což sklidil ze strany publika značný potlesk.

Jako poslední z nejvyšších ústavních činitelů promluvil premiér Robert Fico, jehož projev se svým obsahem a směřováním značně vzdaloval od proslovů ostatních řečníků, což do velké míry připomínalo předchozí ročník oslav, v jejichž rámci Fico pronesl ostře protiuprchlicky a protievropsky laděný proslov, zatímco další řečníci vyzývali k nutnosti solidarity s uprchlíky (Naxera a Krčál 2016a; Naxera a Krčál 2016b). Téma odporu k přijímání uprchlíků, které v minulém roce zastítoval nutností chránit odkaz protifašistických bojovníků, v roce 2016 ve svém projevu zcela opustil a zdůraznil téma jiné. Po krátkém úvodním konstatování, že SNP bylo domácí slovenskou záležitostí a nikoli importem z Východu ani Západu, ihned konstatoval, že z 29. 8. 1944 (kdy propuklo povstání) přeskočí do 29. 8. 2016 do Banskej Bystrice: *„Asi se shodneme, že Slovensko je bezpečná země a že máme věci, které považujeme za samozřejmost [zboží v obchodech, školství, ...], za samozřejmé považujeme věci, které v jiných zemích neexistují.“* Konstatoval, že jeho vláda dělá chyby, ale země je řízená profesionálně a má zajištěnou bezpečnost a vše, co potřebuje do budoucna, ale tento pocit bezpečí a blaha by neměl Slováky uchlácholit. Toto narativum tak přesně vystihuje to, že se političtí herci na veřejných událostech snaží před zraky přihlížejících pasovat do role hrdinů (viz Silver 2011). Premiér dále vyjádřil obavu (*„mám nepokoj v duši“*) ze tří problémů. Tím prvním je to, že si řada politických subjektů za svůj program zvolila nenávisť, *„která je cestou do pekla“*. I v jeho případě tedy můžeme zaznamenat symbolické vymezení vůči Marianu Kotlebovi, ostatně stejně jako v minulém roce, byť vyjádřený odpor k nenávisti určitým způsobem kontrastuje se zaměřením Ficova loňského příspěvku (Naxera a Krčál 2016a; Naxera a Krčál 2016b). Vymezením se vůči nenávisti se symbolicky nevymezil pouze vůči Kotlebovi, ale zároveň si do jisté míry připravil půdu pro zbytek svého proslovu. Druhá věc, která Fica tíží, je otázka použití zbraní. Za velmi znepokojivé považuje to, že když britská ministerská předsedkyně Theresa May při návštěvě Slovenska na otázku, zda by použila jadernou zbraň, bez zaváhání odpověděla, že ano. Lidem jako je Theresa May je dle Fica třeba připomínat odkaz druhé světové války, kdy se ničila celá města a národy. Zároveň by chtěl každého vyzvat, aby vážili silná slova o použití zbraní, čímž si Fico doboval původu pro třetí bod. Poslední věcí, která jej znepokojuje, je to, že Slováci hledají nepřítel, na kterého by mohli svalit všechny své problémy.¹⁰ Zdůraznil, že odmítá jakékoli antipatie vnášené do rusko-slovenských vztahů, přičemž impli-

¹⁰ Ještě jednou zde zmiňme nesoulad s loňským projevem, ve kterém Fico přesně takovýmito způsobem svaloval problémy své země na migranty, ale také EU a implicitně též na Romy (Naxera a Krčál 2016a; Naxera a Krčál 2016b), což je ostatně téma, na kterém se Fico profiluje dlouhodobě, byť v rétorické rovině značně mírnější než například Kotleba.

citně bylo patrné, že tím, kdo je vnáší, je Evropská unie. Sovětský svaz měl lví podíl na porážce nacismu a není možné z Ruska dělat nepřítele. Všechny tři postupně představené obavy (obava z nenávisti, obava z použití zbraní a obava ze snahy nalézt viníka) vytvořily komplexní rétorický mechanismus Ficova příklonu k Rusku, čímž potvrdil svůj dlouhodobý zahraničněpolitický směr. „*Musíme být suverénnější a častěji říkat vlastní názory, i když jsme malý národ.*“ Toto prohlášení můžeme považovat za pokračování implicitního vymezování se vůči Evropské unii a „diktátu Bruselu“. Robert Fico byl tedy v tomto i v předchozím ročníku jediným řečníkem, který na jedné straně hájil spojenectví s Ruskem, na druhé straně se vymezoval vůči EU – v roce 2016 spíše implicitně, v roce 2015 značně explicitně. V úplném závěru vyjádřil přání, aby oslavy od příštího roku nebyly jen oslavami SNP, ale oslavami míru (což můžeme opět vnímat jako implicitní požadavek mírových vztahů s Ruskem), za což sklidil ohromný potlesk, který u Fica jako jediného řečníka zazníval i v průběhu proslovu. V kontextu vyznění Ficova proslovu tak následující projev působil o to kontrastněji.

Následně se svým projevem totiž vystoupil místopředseda Evropské komise Maroš Ševčovič, který ještě silněji než první řečníci zdůraznil prodemokratickou a proevropskou orientaci Slovenska jako důsledek SNP. Do jisté míry prezentoval také názory blízké prezidentovi Kiskovi: „*Účastníci Slovenského národního povstání se nebáli povstat proti režimu, se kterým nesouhlasili*“, čímž připravili podhoubí pro současnou slovenskou demokracii a Slovensko jako součást demokratické Evropy. Ševčovič připustil negativa existence Slovenského státu a explicitně zmínil zejména holocaust, na němž se Slovensko aktivně podílelo. Už to je podle něj důvodem k ocenění povstalců proti tomuto režimu. Nejen jednotliví účastníci povstání, ale Slovensko jako celek ukázalo, kam země patří – k evropským demokratickým státům. Toto je dnes popíráno lidmi, kteří šíří nenávist a xenofobii a chtějí Slovensko izolovat od zbytku Evropy. Slovensko by mělo mít na paměti, jakou cenu za akceptování fašismu a nacismu zaplatilo, a mělo by si vážit demokratického zřízení a členství v EU, jejímž největším přínosem je to, že činí konflikt mezi členskými státy nejen nechtěný, ale zároveň i nemožný. Současná EU čelí problémům, jedním z těch větších je tzv. „Brexit“, který byl dle Ševčoviče důsledkem lživé propagandy. I kvůli hrozbě rozpadu Unie, ze kterého by mohly vyvstat další konflikty mezi evropskými národy, by si měli Slováci připomínat historii. Demokracii a Evropskou unii považuje za instituce mající řadu chyb, ale zároveň za to nejlepší, co bylo vymyšleno a co Slovensku přináší mnoho dobrého. Podpora demokracie a EU má vycházet ze znalosti vlastních dějin.

Jako předposlední promluvil rumunský ministr obrany Mihnea Motoc. Rumunští političtí představitelé se bansko-bystrických oslav účastní pravidelně, jelikož se osvobození Slovenska na konci války účastnilo velké množství rumunských vojáků. Ti osvobodili řadu obcí včetně Banské Bystrice. Při těchto operacích jich padlo zhruba deset tisíc. Mihnea Motoc se v rámci projevu poklonil památce těchto padlých a poděkoval Slováckům za to, že o jejich památku pečují. Vztahy Rumunska a Slovenska jsou nadstandardní, důležité je ale to, aby měly dobré vztahy všechny země NATO a EU a aby se integrace dále prohlubovala. SNP bylo událostí, která odstartovala novou éru Slovenska, zároveň „[...] jde o součást nadčasové linie spojující včerejšek s dneškem a zítřkem“. Tímto prohlášením se výrazně přiblížil časté

slovenské interpretaci, která se snaží vytvářet dějinnou linku od dob Sámovy říše nebo Velké Moravy po současnost a v jejím rámci vykládat jednotlivé historické události (Lupták 2008).

Poslední projev zazněl z úst Pavla Sečkáře, předsedy Slovenského svazu protifašistických bojovníků, který zdůraznil nutnost znalosti dějin: „*Máme být hrdí na naše národní dějiny psané našimi národními hrdiny.*“ Ve školách podle něj upadá výuka k vlasteneckému citění a výuka dějin, z čehož plyne, že současní Slováci často jednají iracionálně. Příkladem iracionality, kterou nedokáže pochopit, je to, že nacismus, fašismus a rasismus jsou stále živé a vyskytují se i na Slovensku, nyní i v nejvyšších politických sférách: „*Po volbách do Národní rady se vyholené hlavy, které dříve hajlovaly na ulici, rozvalují v poslaneckých lavicích.*“ Kotlebu celkově označil za politika, který nejen že nenávidí SNP, ale zároveň svojí činností i nečinností poškozuje kraj, v jehož čele stojí.¹¹

Po představení proslovů můžeme s předstihem shrnout dva dílčí závěry rezultující z analýzy. Tím prvním je to, že proslovy byly v tomto roce ovlivněné značným úspěchem Mariana Kotleby v parlamentních volbách, což bylo navíc umocněné kontextem Banské Bystrice, kde zastává post župana. To se podepsalo na protifašistickém vyznění projevů, které ve srovnání s minulým ročníkem cílily nejen na fašismus druhoválečný, ale zejména na fašismus současný (byť i loni zmínky o Kotlebovi zaznívaly, ale spíše v podobě jeho ironizování). Druhý závěr spočívá v tom, že projev Roberta Fica se obsahově vymykal z linie zazněvších proslovů. Fico téma SNP zmínil jen letmo a ihned přešel k ražení své politické agendy spočívající v orientaci na Rusko.

5. ZÁVĚREČNÉ PROLNUTÍ LINIÍ ANALÝZY

V závěru se můžeme podívat na to, jakou roli hrají oslavy výročí SNP v současné slovenské politice. Z organizačního hlediska oslavy naplňují jednak roli (re)produkce politických statusů účastníků, zejména pak řečníků, zároveň naplňují premisu, že státní aparáty by měly zajišťovat bezpečnost občanů. Jak jsme v textu uváděli, díky morální panice (srov. Cohen 2011) a přítomnosti ústavních činitelů byla bezpečnostní opatření silná, i když jen symbolicky. To se projevilo zejména tím, že po konci proslovů a odjezdu politiků bezpečnostní opatření ke vstupu klesla na nulu, jelikož cílila pouze na politické herce. I tak lze ovšem hovořit o tom, že naplnila očekávání ze strany veřejnosti.

(Ne)bezpečnost byla do značné míry pojítkem obou sledovaných linií, jelikož se řada proslovů orientovala na vyzdvihování jevů, které mohou představovat hrozbu.

¹¹Zde si dovolueme konstatovat, že projev Pavla Sečkáře byl do velké míry v rozporu s projevem představitelů Českého svazu bojovníků za svobodu pronášenými u různých příležitostech, svojí podstatou ne nepodobných oslavám SNP. Příkladem může být projev předsedy Svazu Jaroslava Vodička pronesený během pietního aktu na uctění obětí holocaustu v Terezíně, který Federace židovských obcí označila za xenofobní. Dalším příkladem může být proslov předsedy plzeňské okresní organizace Svazu u příležitosti jednoho ze shromáždění v rámci plzeňských Slavností svobody 2016, který konstatoval, že „*vlna příslušníků cizí kultury valící se do Evropy*“ pošlapává památku padlých protifašistických bojovníků. Ostatně ČSBS je poslední dobou znám nejen tím, že do jeho řad vstupuje celá řada pofiderních politických a církevních představitelů, ale zároveň i stupňujícími se nacionalistickými a otevřeně xenofobními výpady, které nás nutí konstatovat, že vnímání pojmu „svoboda“, které má Svaz v názvu, je poměrně specifické.

Letos se jednalo dominantně o problematiku politického extremismu, zejména neonacismu a neofašismu. Již zmiňovanou výjimkou je v tomto ohledu Robert Fico, který zmínil extremismus pouze letmo a orientoval se spíše na problém, který dle něj potenciálně vzniká ostrakizací Ruska ze strany EU. Tento svůj postoj přitom zaštiťoval odkazem SNP a konce druhé světové války, kterou vykládal (alespoň ve slovenském kontextu) jako úspěch Rudé armády. Tímto Fico navazoval na svůj loňský projev, ve kterém byl tento postoj vůči Rusku jasně deklarován a navíc „obohacen“ o invektivy vůči EU a domnělému diktátu EU, zejména v otázce migrace a migračních kvót (srov. Naxera a Krčál 2016a; Naxera a Krčál 2016b). V tomto ohledu se Ficova dlouhodobá rétorika blíží rétorice celé řady dalších ústavních činitelů V4, které spojuje více či méně explicitní odmítání Bruselu a migrantů, kteří mají představovat zásadní bezpečnostní hrozbu, a zároveň více či méně zřejmá adorace Kremlu a jeho mezinárodněpolitického směřování (srov. Leichtová 2014). Na závěr si neodpustíme jednu normativní poznámku vycházející z našeho pojetí sociální vědy jako angažované – v českém prostředí tuto pozici „trubadúra Kremlu“ symbolizuje prezident Miloš Zeman, jehož antievropský a prokremelský světonázor, který není nepodobný tomu Ficovu, netřeba asi blíže představovat.

POUŽITÉ ZDROJE

- ALTHEIDE, David (2002): *Creating Fear: News and Construction of Crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- BRANAMAN, Ann a LEMMERT, Charles (eds.) (1997): *The Goffman Reader*. Oxford: Blackwell Publishers.
- BURZOVÁ, Petra (2014): *Okouzlení pohledem na dav. Principy uzavření a meze postsocialistické slovenské identifikace*. Praha: SLON.
- COHEN, Stanley (2011): *Folk Devils and oral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. Oxon: Routledge.
- EAGLETON, Terry (2007): *Ideology. An Introduction*. London: Verso.
- ERIKSEN, Thomas H. (2007): *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. Praha: Triton.
- GELLNER, Ernest (2001): *Pluh, meč a kniha. Struktura lidských dějin*. Brno: CDK.
- GELLNER, Ernest (2003): *Nacionalismus*. Brno: CDK.
- GOFFMAN, Erving (1966): *Behavior in Public Places*. New York: The Free Press.
- GOFFMAN, Erving (1986): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- GOFFMAN, Erving (1999): *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Ypsilon.
- GOULDNER, Alvin W. (1970): *The Coming Crisis of Western Sociology*. New York: Basic Books.
- JEFFRIES, Fiona (2014): Reappropriating the City of Fear. *Space and Culture*, roč. 17, č. 3, s. 251–265.
- KOŠTÁLOVÁ, Petra (2012): *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*. Praha: SLON.
- KRČÁL, Petr a NAXERA, Vladimír (2011): Veřejné akce jako divadelní představení. *Central European Political Studies Review*, roč. 12, č. 1, s. 1–23.

- KRČÁL, Petr a NAXERA, Vladimír (2015): „Díky, Ameriko!“. Dramaturgická analýza Slavností svobody v „nejameričtější“ městě Evropy. *Central European Political Studies Review*, roč. 17, č. 3–4, s. 313–338.
- LASICOVÁ, Jana a UŠIAK, Jaroslav (2012): *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: VEDA.
- LEICHTOVÁ, Magda (2014): *Misunderstanding Russia*. Surrey: Asghate.
- LUPTÁK, Lubomír (2008): Postkomunismus a národní mýty. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomica, s. 37–65.
- MANNOVÁ, Elena (2008): Piruety v inscenování minulosti. Slovenské národní povstání v proměnách času. *Dějiny a současnost*, roč. 8 (<http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/8/piruety-v-inscenovani-minulosti-/>, 20. 9. 2016).
- MAŠKARINEC, Pavel a BLÁHA, Petr (2016): Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě parlamentu. *Politics in Central Europe* (manuskript).
- MIHÁLIKOVÁ, Silvia (2005): Sviatky na Slovensku ako súčasť politických rituálov. *Historický časopis*, roč. 53, č. 2, s. 339–354.
- MICHELA, Miroslav (2008): Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae*, roč. 2, č. 1, s. 1–13.
- NAXERA, Vladimír a KRČÁL, Petr (2016a): Obrazy ne-bezpečnosti v projevech slovenských politiků. *Politics in Central Europe*, roč. 12, č. 1S, s. 49–61.
- NAXERA, Vladimír a KRČÁL, Petr (2016b): The Slovak National Uprising as a national treasure? Interpretation and legacy of the SNU in Slovak political discourse and national mythology. *Annual of Language & Politics and Politics of Identity*, roč. 10, č. 1, s. 83–102.
- RANDÁK, Jan (2008): Historie v současném i budoucím veřejném prostoru – úvahy o dějinách a paměti. *Forum Historiae*, roč. 2, č. 1, s. 14–22.
- SILVER, Daniel (2011): The Moodiness of Action. *Sociological Theory*, roč. 29, č. 3, s. 199–222.

SUMMARY

The aim of this paper is to provide a complex dramaturgical analysis of the celebrations of the 72nd anniversary of the Slovak National Uprising (SNU) that took place on August 29, 2016 in Banská Bystrica, the center of the uprising. The city is also home to the Museum of SNU, and it holds an extensive annual day-long celebration with an accompanying cultural program that often takes place over the course of several days. These celebrations are quite important and intriguing in regard to their significance and annual attendance by Slovak government representatives, who use these celebrations to legitimize their own political ideas.

Data for the analysis was constructed via semi-participant observation of these celebrations. Our analysis has been carried out in two main lines. The first is the line that we will call organizational, and the theoretical-methodological tool for carrying it out will be E. Goffman's dramaturgical analysis. In this line, we will focus on factors such as the technical organization of the event, its security measures, the memorial ceremony, the formal elements of speeches given by attendees, or the actual selection of the speakers themselves. This selection is a certain reflection of the speakers' political capital, which they increase through their presence at such an event. We can label the second line as the line of discursive production. In this context, we will focus on the discourses that are (re)produced and the demands that are legitimized by the individual speakers on the topic of SNU's legacy, i.e. the content of their performances.

If we summarize the conclusions, we may state that the celebrations of the anniversary of SNU play a crucial role in current Slovak politics. From an organizational perspective, the celebrations serve to (re)produce the political statuses of the participants (and primarily the speakers), and at the same time fulfill the premise that state apparatuses should ensure the security of their citizens. As we have already mentioned, although they were mostly symbolic, the security measures were strong due to moral panic and the presence of government representatives. This was reflected mainly in the fact that the security measures became virtually non-existent after the speeches were finished and the politicians departed, as these measures were aimed only at political performers. Even so, we may still claim that these measures fulfilled the expectations of the public.

(In)security was to a strong degree a connecting factor of both lines of analysis, as a number of speeches were aimed at highlighting phenomena that could pose threats. This year it was dominated by topics concerning the issue of political extremism, primarily neo-Nazism and neo-fascism. In this sense, Robert Fico was an exception, as he mentioned extremism only in passing and focused more on the problem that in his view has arisen from the EU's ostracism of Russia. At the same time, he backed up his argument by referring to SNU and the end of the Second World War, which he interpreted (at least in the Slovak context) as the success of the Red Army. By doing so, Fico continued on in the same vein as his speech from the year prior, in which he clearly declared this attitude toward Russia and "enriched" his speech with harsh criticisms of the EU and its supposed dictation, especially in the issue of migration and migration quotas. In this sense, Fico's long-term rhetoric is becoming closer in nature to the rhetoric of a whole score of other V4 representatives, who are joined together by a more or less explicit refusal of Brussels and migrants, who present a fundamental security threat. At the same time, this rhetoric shows a certain degree of adoration of the Kremlin and its international political direction.